

Forse daling vorderingentekort Rijk in 2004

Drs. F. Arkesteijn

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2005.
Bronvermelding is verplicht. Verveelvoudiging voor eigen gebruik of intern gebruik is toegestaan.

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2003–2004	= 2003 tot en met 2004
2003/2004	= het gemiddelde over de jaren 2003 tot en met 2004
2003/'04	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz. beginnend in 2003 en eindigend in 2004
2001/'02–2003/'04	= boekjaar enz., 2001/'02 tot en met 2003/'04

In geval van afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Forse daling vorderingentekort Rijk in 2004

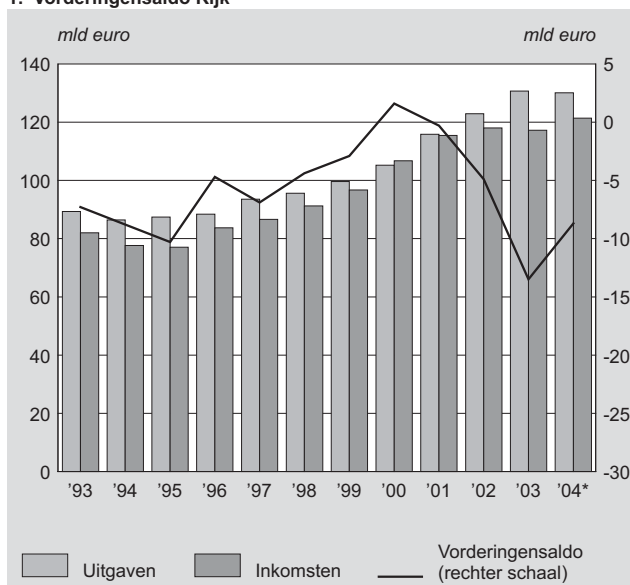
Drs. F. Arkesteijn

In 2004 stegen de inkomsten van het Rijk met 4,2 miljard euro tot een niveau van ruim 121 miljard euro; de uitgaven daalden met 0,6 miljard euro tot 130 miljard. Het vorderingentekort van het Rijk is hierdoor afgenomen van 13,5 miljard euro in 2003 naar 8,7 miljard in 2004, oftewel 1,8 procent van het BBP. Vooral de toegenomen belastingontvangsten en winstuitkeringen zorgden voor hogere inkomsten. De uitgaven op het terrein van de sociale voorzieningen en het verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat vertoonden een forse daling in 2004.

Tekort Rijk loopt terug naar 1,8 procent BBP

De maatregelen van het kabinet om het opgelopen vorderingentekort van de overheid terug te brengen hebben in 2004 hun weer slag gehad op de rijksfinanciën. In totaal zijn de inkomsten van het Rijk in dat jaar met 4,2 miljard euro (+3,6 procent) gestegen. Hiertegenover stond een daling van de rijksuitgaven van 0,6 miljard euro (-0,5 procent). Het vorderingentekort van het Rijk in 2003 is door deze ontwikkeling teruggebracht tot 8,7 miljard euro in 2004. Dit komt neer op 1,8 procent van het Bruto Binnenlands Product (BBP). De daling van het tekort van het Rijk leverde een bijdrage aan de verbetering van het vorderingensaldo van de gehele overheid. Ook de sociale fondsen zorgden voor een verbetering van dit saldo. Zij sloten 2004 af met een overschot van 0,1 procent van het BBP (0,0 procent in 2003). Het tekort van de lokale overheid bleef daarentegen constant (0,4 procent). Voor de gehele overheid resulteerde een vorderingentekort van 2,1 procent van het BBP.

1. Vorderingensaldo Rijk

Volgens de Miljoenennota 2006 zal het vorderingentekort van de gehele overheid in 2005 uitkomen op 1,8 procent van het BBP, ruim onder de grens van drie procent die het stabiliteitspact van de Europese Unie (EU) voorschrijft. Deze ruimte heeft het kabinet

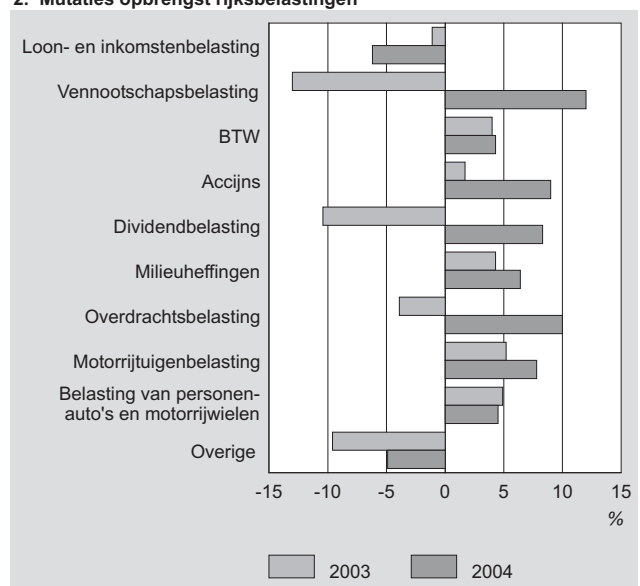
gebruikt om voor 2006 koopkrachtondersteunende maatregelen voor te stellen van 2,5 miljard euro, waarvan 2 miljard via lastenverlichting en 0,5 miljard via uitgavenverhogingen. Bij de lastenverlichting gaat het vooral om een verhoging van de algemene heffingskorting, een verlaging van de ww-premie, de introductie van de zorgtoeslag en de afschaffing van het gebruikersdeel van de onroerendezaakbelasting. De uitgavenverhogingen betreffen vooral extra middelen voor de kinderopvang, jeugdhulpverlening en verpleeghuizen. Het vorderingentekort van de gehele overheid zal door deze maatregelen volgens de Miljoenennota in 2006 naar verwachting niet oplopen (-1,8 procent van het BBP). Het vorderingentekort van het Rijk komt volgens de Miljoenennota in 2006 eveneens uit op 1,8 procent van het BBP.

Belastingopbrengst gestegen in 2004

In 2004 hebben de rijksbelastingen 104,5 miljard euro opgebracht, drie procent meer dan in het voorgaande jaar. In 2003 was nog sprake van een daling van ruim 1 procent. Deze gunstige ontwikkeling is vooral veroorzaakt door toegenomen opbrengsten bij de vennootschapsbelasting (+1,6 miljard), de BTW (+1,5 miljard), de accijnzen (+0,8 miljard), de overdrachtsbelasting en de dividendbelasting (elk +0,3 miljard).

De opbrengsten van de vennootschaps- en dividendbelasting zijn gestegen door de hogere winsten van bedrijven. De BTW-opbrengst nam sterker toe dan in het jaar ervoor, maar de groei bleef nog beduidend achter bij de ontwikkelingen in 2002 en 2001 (+6,0 en +13,1 procent). De toename bij de accijnzen deed zich vooral voor bij benzine en tabak. De stijging van de benzineaccijns was niet zozeer het gevolg van een uitbreiding van het wagenpark, maar veeleer het resultaat van de overheveling van een deel van de brandstoffenbelasting naar de accijnzen. De accijns op tabaksartikelen is per 1 februari 2004 flink verhoogd. Ondanks een dalende consumptie van shag en sigaretten steeg de opbrengst van de tabaksaccijns vorig jaar met 11 procent. De hogere opbrengst bij de overdrachtsbelasting hing samen met de gestegen huizenprijzen. Het aantal woningtransacties bleef de laatste jaren vrijwel stabiel.

2. Mutaties opbrengst rijksbelastingen

De opbrengst van de loon- en inkomstenbelasting was 1,8 miljard euro lager dan in 2003. Deze daling was het gevolg van de zeer gematigde loontwikkeling, de fors gestegen pensioenpremies en de afgenomen werkgelegenheid.

Niet-belastingontvangsten toegenomen

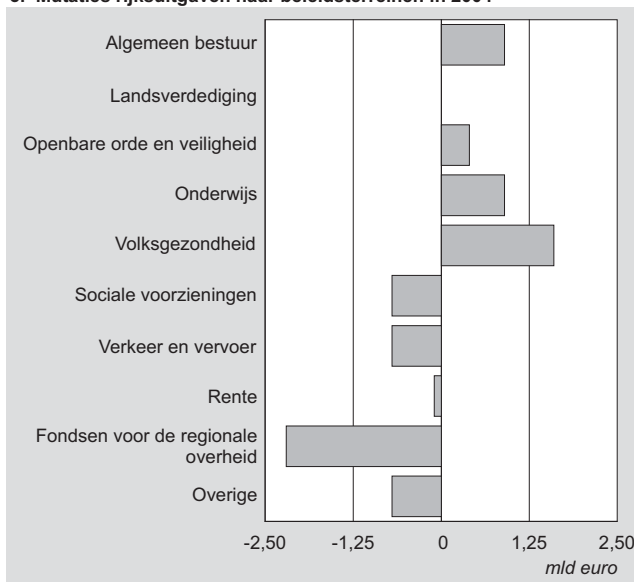
In 2004 bedroegen de niet-belastingontvangsten 16,9 miljard euro. Hiermee vormden zij 14 procent van de totale rijksinkomsten. Ten opzichte van 2003 namen de niet-belastingontvangsten met 1,1 miljard euro toe. Hiervan is ruim de helft toe te schrijven aan toegenomen winstuitkeringen uit staatsdeelnemingen (+0,6 miljard). Vooral de hogere dividenduitkeringen van Energiebeheer Nederland (+0,2 miljard), Koninklijke KPN Nederland (+0,2 miljard) en de Nederlandsche Bank (+0,1 miljard) hebben hieraan bijgedragen. Verder ontving het Rijk 0,2 miljard euro extra aan overdrachten, ondermeer door een hogere opbrengst van boetes en schikkingen en door toegenomen investeringsbijdragen van lokale overheden. Tenslotte hebben de opbrengsten uit grond en minerale reserves 0,2 miljard euro meer opgebracht en zijn de verkopen van investeringsgoederen in 2004 met 0,2 miljard gestegen. Deze verkopen hebben vooral betrekking op gebouwen.

Lichte daling rijksuitgaven

In 2004 heeft het Rijk 0,6 miljard euro minder uitgegeven dan in het voorgaande jaar. Deze daling was het gevolg van uiteenlopende ontwikkelingen. Er is vooral minder uitgegeven voor de beleidsterreinen sociale voorzieningen en verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat (beide -0,7 miljard). In het laatste geval was dit het gevolg van lagere investeringen in grond-, weg- en waterbouwkundige werken, met name de HSL-Zuid en waterkeringen. De afname voor sociale voorzieningen had voor 0,6 miljard euro betrekking op de rijksbijdragen in de fondsen voor de volksverzekeringen AOW en ANW. Verder ging er minder geld naar de bevordering van werkgelegenheid (-0,5 miljard) en de opvang van asielzoekers (-0,3 miljard). Daarentegen werd 0,6 miljard euro meer uitgetrokken voor sociale bijstand.

De uitgaven voor de fondsen voor de regionale overheid (gemeente-, provincie- en BTW-compensatiefonds) zijn met 2,2 miljard euro afgenomen. Deze daling hing grotendeels samen met de instelling van het BTW-compensatiefonds met ingang van 2003. In dat jaar heeft de instelling van het fonds geleid tot een verhoging van de uitgaven met 1,7 miljard euro. Om de invoering budgettair neutraal te laten lopen, heeft het Rijk in 2004 haar jaarlijkse bijdrage aan het gemeente- en provinciefonds met hetzelfde bedrag verlaagd. Verder is 0,3 miljard euro uit het gemeentefonds genomen vanwege de overheveling van middelen voor de kinderopvang naar het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de beperking van het gemeentelijk minimaal beleid. Hiertegenover stond een stijging van de uitgaven voor gezondheidszorg, onderwijs en algemeen bestuur. De toename van 1,6 miljard euro voor gezondheidszorg had vrijwel geheel betrekking op de compensatie die het Rijk verstrekt aan het fonds voor de AWBZ voor de lagere premie-opbrengsten als gevolg van het nieuwe belastingstelsel 2001. Op het onderwijssterrein stegen

3. Mutaties rijksuitgaven naar beleidsterreinen in 2004*

vooral de overdrachten aan het primair en secundair onderwijs. De aanpak van het lerarentekort en het onderwijs aan leerlingen met een handicap of gedragsstoornis resulteerden in een verhoging van de rijksbijdrage aan het primair onderwijs met 0,2 miljard euro. Bij het voortgezet onderwijs leidde de studiefinanciering en de uitvoering van CAO-afspraken tot een extra rijksbijdrage van 0,5 miljard euro. De toename van 0,9 miljard euro voor algemeen bestuur was met name het gevolg van een hogere afdracht van het Bruto Nationaal Product aan de EU.

Aandeel rijksuitgaven in BBP stabiel

In 2004 heeft het Rijk 130,1 miljard euro uitgegeven; de rijksuitgaven bedroegen in 1999 nog maar 99,6 miljard euro. Dit betekent een groei van bijna 31 procent in vijf jaar tijd. Omdat het BBP in dezelfde periode met hetzelfde percentage toenam, wijzigde het aandeel van de rijksuitgaven in het BBP vrijwel niet. De samenstelling van de rijksuitgaven is in deze periode wel gewijzigd. Het belang van de uitgaven voor volksgezondheid en cultuur en recreatie is verdubbeld. Bij de gezondheidszorg hing het toegenomen aandeel samen met de bijdrage die het Rijk vanaf 2001 aan de AWBZ verstrekt. De forse stijging van het aandeel voor cultuur en recreatie heeft een statistisch-technische reden die samenhangt met de fiscalisering van de omroepbijdragen in 2000. Sindsdien worden de vergoedingen van het Rijk aan de omroepinstellingen als verstrekte bijdragen voor cultuur en recreatie geregistreerd. Bij landsverdediging en landbouw, jacht en visserij is een daling opgetreden van het aandeel in de totale uitgaven. In het laatste geval was dit het gevolg van de lagere uitgaven voor de bestrijding van dierziekten. De daling van het belang van landsverdediging hing vooral samen met het verminderen van de uitgaven voor militair materieel en andere duurzame goederen.

Tabel 1
Rijksuitgaven en-inkomsten naar economische categorieën, sector overheid

	2003	2004*		2003	2004*
Lopende rekening	<i>mld euro</i>			<i>mld euro</i>	
<i>Uitgaven</i>			<i>Inkomsten</i>		
Lonen, salarissen en sociale lasten	10,7	10,7			
Aankoop van goederen en diensten	9,3	8,8	Verkoop van goederen en diensten	3,0	3,1
Afschrijvingen	3,0	3,0	Ontvangen rente	1,0	1,1
Betaalde rente	10,7	10,6	Dividenden, pachten e.d.	5,1	5,9
Pacht e.d.	0,0	0,0	Ontvangen exploitatiesubsidies	0,0	0,0
Exploitatiesubsidies verstrekt aan:					
Marktbedrijven van het Rijk	0,1	0,2	Ontvangen belastingen op productie en invoer	54,0	56,9
Overige bedrijven	3,0	2,6	Ontvangen belastingen op inkomen en vermogen	47,5	47,6
Betaalde belastingen op productie en invoer	0,1	0,0	Inkomensoverdrachten van:		
Sociale overdrachten in natura	2,4	2,1	Overheidsinstellingen	0,4	0,4
Inkomensoverdrachten aan:			Gezinnen	0,6	0,6
Sociale verzekeringsinstellingen	11,7	12,6	Bedrijven, kredietinstellingen en verzekeringsmaatschappijen	0,3	0,4
Overige overheidsinstellingen	55,9	55,0	Buitenland	0,2	0,1
Gezinnen	7,4	7,6			
Bedrijven, kredietinstellingen en verzekeringsmaatschappijen	0,2	0,1	Totaal lopende inkomsten	112,0	116,2
Buitenland	4,9	5,7			
Totaal lopende uitgaven	119,3	119,1			
Saldo lopende rekening (besparingen)	-7,3	-2,9			
Kapitaalrekening					
<i>Uitgaven</i>			<i>Inkomsten</i>		
Investerings- Uitbreiding van grond-, weg- en waterbouwkundige werken	2,6	2,2	Verkoop van investeringsgoederen ¹⁾	0,1	0,3
Overige nieuwe investeringen ¹⁾	1,9	1,6	Verkoop van grond e.d. ²⁾	0,4	0,1
Aankoop van gebruikte investeringsgoederen	0,1	0,1	Afschrijvingen	3,0	3,0
Aankoop van grond	0,2	0,2	Kapitaaloverdrachten		
Kapitaaloverdrachten			Vermogensheffingen	1,5	1,5
Investeringsbijdragen	5,0	4,9	Investeringsbijdragen	0,1	0,2
Overige kapitaaloverdrachten	1,5	2,0	Overige kapitaaloverdrachten	0,1	0,1
Totaal kapitaaluitgaven	11,4	10,9	Totaal kapitaalinkomsten	5,1	5,2
Saldo kapitaalrekening	-6,2	-5,7			
Totaal lopende en kapitaaluitgaven	130,7	130,1	Totaal lopende en kapitaalinkomsten	117,2	121,4
Saldo lopende en kapitaalrekening (vorderingensaldo)	-13,5	-8,7			
Financiering					
<i>Mutaties vorderingen (netto)</i>			<i>Mutaties schulden (netto)</i>		
Kas en rekening-courant	6,8	-1,9	Munten in omloop	0,0	0,0
Kortlopende kredieten	1,7	5,3	Schatkistpapier	4,3	-2,6
Langlopende kredieten	0,2	0,9	Obligaties	10,5	14,8
Aandelen en overige deelnemingen	-2,0	-1,3	Kortlopende kredieten	2,7	1,6
Transitorische posten	0,2	0,4	Langlopende kredieten	-0,2	-0,1
Totaal mutaties vorderingen (netto)	6,9	3,2	Transitorische posten	3,1	-1,8
Saldo mutaties vorderingen en schulden (financiering vorderingensaldo)	13,5	8,7	Totaal mutaties schulden (netto)	20,5	11,9

¹⁾ Incl. kostbaarheden.

²⁾ In 2003 incl. 303 mln euro uit de verkoop van commerciële radiofrequenties.

Bron: CBS.

Tabel 2
Belastingontvangsten Rijk

	2002	2003	2004*	2003	2004*
	<i>mld euro</i>			<i>mutatie t.o.v. voorgaand jaar in %</i>	
BTW	32,3	33,6	35,1	4,0	4,3
Loon- en inkomstenbelasting	29,5	29,2	27,4	-1,1	-6,2
Vennootschapsbelasting	15,4	13,4	15,0	-13,0	12,0
Accijns	8,5	8,6	9,4	1,7	9,0
Belasting van personenauto's en motorrijwielen	2,7	2,9	3,0	4,9	4,5
Overdrachtsbelasting	3,6	3,4	3,8	-3,9	10,0
Dividendbelasting	3,5	3,1	3,4	-10,4	8,3
Motorrijtuigenbelasting	2,0	2,1	2,2	5,2	7,8
Milieuheffingen	3,0	3,1	3,3	4,3	6,4
Overige	2,3	2,1	2,0	-9,6	-4,9
Totale opbrengst	102,8	101,5	104,5	-1,2	3,0

Bron: CBS.

Tabel 3
Rijksuitgaven en-inkomsten naar beleidsterrein

	Uitgaven		Inkomsten	
	2003	2004*	2003	2004*
	<i>mld euro</i>			
Algemeen bestuur, buitenlandse betrekkingen en ontwikkelingssamenwerking	10,7	11,6	2,0	2,5
Landsverdediging	7,3	7,3	0,2	0,3
Openbare orde en veiligheid	8,0	8,4	1,2	1,3
Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	23,2	24,0	0,5	0,6
Volksgezondheid	7,9	9,5	0,1	0,1
Sociale voorzieningen	25,2	24,5	0,2	0,2
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu	2,6	2,6	0,5	0,6
Cultuur, recreatie en erediensten	1,8	1,8	0,6	0,2
Brandstoffen en energie	0,3	0,3	4,4	4,7
Landbouw, jacht en visserij	1,7	1,4	0,5	0,4
Algemene economische aangelegenheden, handel en nijverheid	1,4	1,2	0,8	1,2
Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	9,6	8,9	0,7	0,8
Functioneel niet toegerekend (rente, belastingen, fondsen voor de regionale overheid)	31,0	28,5	105,5	108,6
Totaal	130,7	130,1	117,2	121,4

Bron: CBS.

Tabel 4
Aandeel rijksuitgaven per beleidsterrein in totaal

	1999	2000	2001	2002	2003	2004*
	%					
Algemeen bestuur, buitenlandse betrekkingen en ontwikkelingssamenwerking	8,4	8,9	8,6	8,7	8,2	8,9
Landsverdediging	7,0	6,4	6,3	5,8	5,6	5,6
Openbare orde en veiligheid	5,6	5,7	5,8	6,2	6,1	6,5
Onderwijs en fundamenteel wetenschap. onderzoek	17,5	18,0	17,8	18,1	17,7	18,5
Volksgezondheid	3,6	3,6	4,9	5,4	6,0	7,3
Sociale voorzieningen	16,8	16,3	16,7	18,7	19,3	18,9
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu	2,4	2,4	2,1	2,0	2,0	2,0
Cultuur, recreatie en erediensten	0,7	1,6	1,5	1,5	1,4	1,4
Brandstoffen en energie	0,3	0,3	1,5	0,2	0,2	0,2
Landbouw, jacht en visserij	1,4	1,4	1,4	1,2	1,3	1,0
Algemene economische aangelegenheden, handel en nijverheid	0,9	1,3	0,9	1,1	1,1	0,9
Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	6,7	6,9	7,1	7,3	7,4	6,8
Functioneel niet toegerekend (rente, belastingen, fondsen voor de regionale overheid)	28,7	27,3	25,4	23,8	23,7	21,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aandeel rijksuitgaven in bruto binnenlands product	26,6	26,1	25,9	26,4	27,4	26,6

Bron: CBS.